С.М. ПАХОМОВА
(Ужгород)

ДВАДЦЯТЬ РОКІВ СЛОВАКІСТИКИ В УЖГОРОДСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

УДК 811.162

Пахомова С.М. Двадцять років словакістики в ужгородському національному університеті; 10 стор.; бібліографічних джерел 42; мова українська.

Анотація. Стаття представляє собою вступну доповідь завідувача кафедри словацької філології Ужгородського національного університету на міжнародній науковій конференції «Словакістика в Україні», присвяченій 20-літтю словацького відділення УжНУ. У статті подається історія словацького відділення, етапи його становлення, наукові здобутки.

Ключові слова: словацьке відділення, кафедра словацької філології УжНУ, словакістика, словацька мова, словацька література.

У 1994 році на філологічному факультеті Ужгородського державного університету, на базі кафедри загального і слов'янського мовознавства, якою керував проф. П.П. Чучка, було започатковано спеціальність словацька мова і література, оскільки в 90-ті роки відчувався брак фахових перекладачів із знанням словацької мови та викладачів-словакістів для шкіл Закарпаття в місцях проживання словацької етнічної меншини.

За часів колишнього СРСР, коли на слов'янських кафедрах культивувалася переважно чеська мова, а словацька була рідкісним явищем, лише Ужгородський державний університет був осередком, де зберігалися й розвивалися традиції вивчення словацької мови. Вона викладалася тут як друга слов'янська (паралельно з чеською та старослов'янською мовами) на українському і російському відділенні починаючи з 1963 року, тому при добросусідській підтримці з боку філологічних кафедр Кошицького університету ім. П.Й. Шафарика славісти кафедри зуміли створити умови, необхідні для відкриття в УжДУ нової спеціальності.

На першому етапі життя нашого відділення дисципліни з словацької філології читали педагоги – випускники українського і російського відділень нашого університету, які володіли словацькою мовою. Ядро словацького відділення тоді складали П.П. Чучка, С.М. Пахомова, Л.О. Белей, Ю.В. Юсип-Якимович, Н.Й. Дзендзелівська, Т.В. Ліхтей, І.Й. Гойдаш. Два десятиліття тому на філологічному факультеті було зроблено перший набір словакістів – на 5 місць державного замовлення було зараховано 10 студентів. Тоді ж,

© С.М. Пахомова

1994 року, було відкрито лекторат словацької мови і культури, який представляли в різні роки працівники Міністерства освіти Словацької Республіки – доцент Ярослав Джоґаник (1994-2002, 2006-2012), старші викладачі Аніта Крчова (2002-2006) і Мартін Беніковський (з 2013 р.). Через два роки кафедру загального і слов'янського мовознавства було трансформовано на кафедру словацької філології у відповідності з рішенням Ученої ради УжДУ від 30 травня 1996 року та наказом № 13-01, що був підписаний ректором нашого університету професором В.Ю. Сливкою 21 червня 1996 року. Поступово коло викладачів на словацькому відділенні розширювалося, після аспірантури й захисту кандидатських дисертацій на кафедрі почали викладати наші колишні студентки, випускниці словацького відділення Леся Буднікова і Ольга Мадяр, до кафедрального колективу увійшли Наталія Петріца, Руслана Ігнатко і Надія Мальована.

Загальновідомо, що кращими друзями філолога є книги й словники, але перші роки їх нам катастрофічно не вистачало. Нашими настільними підручниками тоді були «Словацкий язык для славистов» (автори П. Балаж, М. Чабала, М. Даровець) та «Учебник словацкого языка» Й. Містріка й Р. Тугушевої. З них починалося відділення, вони були першими в нашій кафедральній бібліотеці. Викладачі і студенти відчували велику допомогу в створенні кафедральної бібліотеки з боку першого лектора Ярослава Джоґаника. Навчальна і художня література регулярно надходила з Братислави від Міністерства освіти СР. Поступово кафедральна бібліотека словакістів стала поповнюватися й власними працями, які створювали наші викладачі – монографіями, підручниками, навчальними посібниками, методичними розробками, науковими збірниками [2; 3; 6; 7; 14: 20; 21; 22; 31; 32; 33; 34; 35; 36 та ін.]. Це сотні назв! І протягом доволі короткого часу ці праці створив невеликий, але дуже потужний колектив кафедри словацької філології.

У 2008 р. нами написано перший в Україні підручник словацької мови [20], де навчальний матеріал подається на основі зіставленні з українською мовою; 2010 р. був виданий аналогічний підручник російською мовою [21]. Ми гордимося, що цими підручниками користуються не лише в УжНУ, але й в інших українських і навіть закордонних університетах.

Важливу роль у підготовці фахівців-словакістів відіграє досвід студентської мобільності, відповідно до якої наші студенти кількаразово бувають у Словаччині – на включених семестрових навчаннях, на мовно-ознайомчій і діалектологічній практиці, в літніх школах і на мовних курсах, у бібліотеках Пряшева вони проходять переддипломну практику. І тут ми можемо висловити вдячність нашим словацьким партнерам і колегам з університетів Братислави, Кошиць, Пряшева й Банської Бистриці, які навчають наших студентів під час їх закордонного перебування і працями яких ми використовуємо в навчальному процесі [38; 39; 40].

Колектив викладачів кафедри словацької філології ініціював відкриття в УжНУ Науково-дослідного центру словакістики. 2001 року ми заснували фаховий науковий збірник Studia Slovakistica, який виходить щороку і в якому публікуються наукові дослідження з лінгвістичної і літературознавчої словакістики, транслатології і компаративістики вчених України і Словаччини. Нині надруковано 13 випусків: Паростки української словакістики (2001), Перспектики розвитку словакістики в Україні (2003), Магічне світло імені (2003), Українсько-словацькі діалоги (мовознавство) (2004), Українсько-словацькі діалоги (літературознавство, історія, культура) (2005), Слов'янські акорди (2006), Віртуальний інститут словакістики (2007), Ювілей (до 80-річчя професора П.П.Чучки) (2007), Ономастика. Антропоніміка (2009), Ономастика. Топоніміка (2009), Елімінація мовних бар'єрів (2010), Слов'янські взаємини (2011), Слов'янські взаємини (2012), Сучасні тенденції славістики (2013).

Колектив кафедри досліджує тему „Актуальні проблеми сучасної славістики", співпрацюючи з науковцями Києва, Львова, Братислави, Пряшева, Кошиць та Банської Бистриці у галузі контрастивної лінгвістики [4; 13; 15; 16; 17; 23], лексикографії [18; 19; 26], ономастики [9; 10; 22; 24; 25; 27; 28; 29; 40; 41], українсько-словацьких взаємин в галузі літератури [7; 37]. Партнерство з Мовно-інформаційним фондом НАН України спонукало нас до розпочати роботу над великим словацько-українським словником. Про науковий рівень кафедри свідчить і те, що наші викладачі виступають опонентами на захисті кандидатських і докторських дисертацій як в Україні, так і за кордоном, працюють головами ДЕК в інших університетах, рецензують підручники.

Викладачі словацького відділення є активними організаторами міжнародних наукових конференцій, таких наукових форумів було за цей період немало. Варто згадати найпомітніші: «Українсько-словацькі взаємини в галузі мови, літератури, історії та культури» (2001 та 2004), «Перспективи розвитку словакістики в Україні» (2002), «Віртуальний інститут словакістики» (2006), «Викладання словацької мови в Україні» (2009), 9-а та 13-а Всеукраїнські ономастичні конференції з міжнародною участю (1999, 2009), «Словакістика в Україні» (2014). На них з'їжджаються словакісти і славісти з усієї України, передусім це наші колеги з університетів України, де викладають словацьку мову як фахову (кафедра слов'янської філології Львівського національного університету імені Івана Франка), як другу слов'янську та як іноземну (кафедра слов'янської філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, а також університетів Дніпропетровська і Рівного).

Від витоків існування словацького відділення тут плекається культ науки, започаткований ще з традицій кафедри загального і слов'янського мовознавства. Усі викладачі нашої кафедри мають наукові ступені кандидатів і докторів наук [1; 5; 8; 11; 24; 30]. Усі дисертації зі спеціальності 10.02.03

– слов'янські мови, які виконувалися при кафедрі словацької філології, були високо оцінені і успішно захищені в Києві – в Інституті мовознавства імені О.О. Потебні та Інституті української мови НАН України.

Високий науково-педагогічний рівень викладачів кафедри словацької філології дозволяє нам брати участь у реалізації наукових і освітніх проектів, серед яких, зокрема, такі: «Лексикографічні параметри українсько-словацького словника юридичної термінології» (2005), «Віртуальний інститут словакістики» (2006), «Словацька мова – ключ від шенгенської брами» (2008), «Словаччина – Україна: елімінація мовних бар'єрів» (2010), «Ужгородська словакістика: шлях до національної ідентичності» (2012), «Ужгородська словакістика: мовна лабораторія» (2012).

Звичайно, до наукових досліджень долучаються й наші студенти. Вони роками беруть активну участь у студентських наукових конференціях і займають призові місця, ми гордимося нашою студенткою Марією Славець, яка минулого року в Києві посіла 1 місце у Всеукраїнській студентській олімпіаді з перекладу слов'янських мов.

Тут доречно згадати і про перекладацьку діяльність кафедрального колективу, адже без наших викладачів та найкращих випускників і студентів не обходиться нині жодна українсько-словацька зустріч різних рівнів, що регулярно відбуваються як в Україні, так і в Словаччині. З 2014 р. випускники-словакісти отримують дипломи, в яких до традиційної кваліфікації *викладач* додано ще одну – *перекладач*. Упродовж навчання на словацькому відділенні студенти мають можливість оволодіти навичками професії перекладача, адже на нашій кафедрі ведеться цикл дисциплін з транслатології: Теорія і практика перекладу, Переклад текстів ділового стилю, Художній переклад, Послідовний переклад, Прооблеми синхронного перекладу, Проблеми перекладу в світлі словацько-української інтерференції, Етика перекладача, на третьому курсі свої теоретичні знання з перекладознавства вони закріплюють на перекладацькій практиці. Студенти залучаються й до художнього перекладу, публікуючи свої праці в альманасі словацько-українських перекладів «Між Карпатами і Татрами», започаткованому доц. Т.В. Ліхтей.

20 років словацького відділення – це 20 груп студентів, які обрали своєю спеціальністю словацьку мову і літературу. У різні роки кількість студентів-словакістів коливалася від 5 до 18 осіб. Перші роки групи були невеликі: з'ясувалося, що абітурієнти побоюються вступати на наше відділення без знання словацької мови. І тоді ми започаткували своє День відкритих дверей кафедри словацької філології, який перетворився на традиційне свято. У ці дні до нас приходя не лише абітурієнти і їх батьки, але й дипломати, представники Генерального консульства Словаччини в Ужгороді, поети, письменники, депутати, словацькі вчителі, а також випускники, їх батьки.

Сьогодні наші студенти і випускники – це люди з широким світоглядом, які мають активну життєву позицію, творчі, енергійні. Без словацького відділення сьогодні не обходиться жоден факультетський та університетський захід. Наші студенти грають у футбол, гарно танцюють і співають, пишуть вірші, дівчата-словакістки регулярно перемагають у конкурсі «Міс філологічного факультету». Студенти філологічного факультету двічі обирали своїм громадським деканом студентів нашого відділення: кілька років тому Любов Свиду, а нині – четвертокурсника-словакіста Андрія Мигаля.

Інтерес молоді до словацького відділення зростає, про що свідчить збільшення кількості заяв під час вступної кампанії та зростаючий прохідний бал при зарахуванні студентів-словакістів до УжНУ. Очевидно, це викликано статусом Словаччини як країни-члена ЄС, і тепер словацьку мову в Закарпатті сприймають не тільки як мову однієї з національних меншин України, не просто як мову сусідньої держави, але держави, яка стала членом Європейського Союзу, до якого прагне й Україна. В Ужгородському національному університеті створено необхідну базу для якісної підготовки бакалаврів, спеціалістів та магістрів, які обрали своєю спеціальністю словацьку мову та літературу, що дозволяє їм влаштовуватися на роботу за фахом, вони працюють у школах, університетах, училищах, гімназіях, в Генеральному консульстві СР, в адміністративних установах, на радіо та телебаченні, митниці, у приватних підприємствах, туристичних фірмах тощо.

Дозвольте мені ще раз привітати усіх нас з 20-літтям словацького відділення!

Література

1. Буднікова Л.Т. Назви осіб у сучасній словацькій літературній мові: словотвірний аспект: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.03 / Л.Т. Буднікова ; НАН України. Ін-т укр. мови. – К., 2004. – 20 с.

2. Буднікова Л.Т. Jazyk diplomacie: Textová príručka pre študentov fakulty medzinárodných vzťahov. – Užhorod, 2004. – 56 s.

3. Буднікова Л.Т. Сучасна словацька юридична термінологія. – Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2007. – 170 с.

4. Буднікова Л.Т. Збірні іменники у словацькій та українській мовах: словотвірний аспект. – // Slovensko-ukrajinské vzťahy v oblasti jazyka, literatúry a kultúry. – Пряшів, 2012. – С. 209-215.

5. Ліхтей Т. В. Мова українських перекладів І. Мацинського : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Т. В. Ліхтей ; Ужгородський нац. ун-т. - Ужгород, 2002. - 20 с.

6. Ліхтей Т.В. Штурівська генерація романтиків і українська література. – Ужгород, 2003.

7. Ліхтей Т.В. Слов’янська планида: Словацька поезія XIX–XX століть у дискурсі українсько-словацьких літературних взаємин: моногр. – Ужгород: Поліграфцентр “Ліра”, 2010. – 304 с.

© С.М. Пахомова

8. Мадяр О.Л. Категорія роду іменників у словацькій мові: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.03 / О.Л. Мадяр ; НАН України. Ін-т мовознав. ім. О.О.Потебні. – К., 2006. – 20 с.

9. Мадяр О.Л. Синонімія у медичній термінології (в контрексті словацько- українського перекладу // Studia Slovakistica: Елимінація мовних бар'єрів : зб. наук. ст.; [упоряд. і відп.ред. С. Пахомова, Я. Джоґаник]. Вип. 13. – Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2013. – С. 54 – 61.

10. Медвідь С.М. Офіційне іменування особи у словаків та українців: проблеми норми // Slovensko-ukrajinské vzťahy v oblasti národnostných menšín.- Prešov: Filizofická fakulta Prešovskej univerzity, 1999.- S. 28-33.

11. Медвідь С.М. Еволюція антропонімних формул у слов'янських мовах: Автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.02.03 ; 10.02.01 / С.М. Медвідь (Пахомова); НАН України. Ін-т мовознав. ім. О.О.Потебні. – К., 2000. – 36 с.

12. Між Карпатами і Татрами / Упорядник Т. Ліхтей. Вип. 1 – 21. – Ужгород, 2001 – 2013.

13. Медвідь-Пахомова С.М. Словацько-українська інтерлінгвальна омонімія як комунікативна проблема // Slovensko-ukrajinské vzťahy v oblasti jazyka, literatúry, histórie a kultúry. Prešov, Filizofická fakulta Prešovskej univerzity 2003. – S. 107-114.

14. Пахомова С.М. Екстралінгвальні фактори в контексті розвитку слов'янських антропосистем : Посіб. для спецкурсу / С.М. Пахомова ; Ужгородський національний ун-т. – Ужгород, 2003. – 72 с.

15. Пахомова С.М. Slovensko-ukrajinské syntaktické paralely: konfrontačný aspekt // Українсько-словацькі діалоги (мовознавство): Studia Slovakistica 4. – Ужгород, 2004. – С. 133 –138.

16. Пахомова С.М. Проблеми інтерференції в умовах словацько-українського білінгвізму // Науковий вісник Ужгородського університету: Серія Філологія. – Вип.11. – Ужгород, 2005. – С. 140-143.

17. Пахомова С. М. До проблеми українсько-словацької міжмовної асиметрії на синтаксичному рівні // Studia Slovakistica: Елимінація мовних бар'єрів : зб. наук. ст.; [упоряд. і відп.ред. С. Пахомова, Я. Джоґаник]. Вип. 12. – Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. – С. 71 – 76.

18. Пахомова С.М. Стан розробки українсько-словацького лексикографічного сектора // Studia Slovakistica. Вип. 7: Віртуальний інститут словакістики. – Ужгород: Мистецька лінія, 2007. – С. 81 – 88.

19. Пахомова С., Джоґаник Я. Словацька мова. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – Ужгород: Графіка, 2008. – 472 с.

20. Пахомова С.М. Безеквівалентна лексика словацької мови (на фоні української) // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Філологія. Випуск 20. – Ужгород, 2009. – С. 12 – 16.

21. Пахомова С. М., Джоганик Я. Словацкий язык: Учебник для студентов высших учебных заведений. – Свидник – Ужгород, 2010. – 480 с.

22. Пахомова С.М. Еволюція антропонімних формул у слов'янських мовах: монографія / С.М. Пахомова – Вид. 2-е, доповн. і переробл. – Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. – 344 с. – (Серія «Бібліотека української ономастики»).

23. Пахомова С.М. До проблеми українсько-словацької міжмовної асиметрії на синтаксичному рівні // Studia Slovakistica. Випуск 12: Слов»янські взаємини: зб. наук. ст.; [упоряд. і відп.ред. С. Пахомова, Я. Джоґаник]. – Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. – С. 71–76.

24. Петріца Н. М. Чеські антропонімні формули XI–XVIII ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.03 / Н. М. Петріца ; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні. – К., 2011. – 21 с.

25. Хома О.Л. Переклад словацьких медичних термінів українською мовою // Studia Slovakistica: Елимінація мовних бар'єрів : зб. наук. ст.; [упоряд. і відп.ред. С. Пахомова, Я. Джоґаник]. Вип. 12. – Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2011. – С. 77 – 84.

26. Хома О.Л. Еквівалентність у словацько-українській лексикографічній практиці (на матеріалі прикметників) // Studia Slovakistica: Елимінація мовних бар'єрів : зб. наук. ст.; [упоряд. і відп.ред. С. Пахомова, Я. Джоґаник]. Вип. 11. – Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2011. – С. 79 – 88.

27. Чучка П.П. Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник. – Львів: Світ, 2005. – 704 с.

28. Чучка П.П. Слов'янські особові імена українців: Історико-етимологічний словник. – Ужгород: Ліра, 2011. – 432 с.

29. Чучка П.П. Антропонімія Закарпаття: монографія. – Ужгород, 2008. – 671 с.

30. Юсип Ю. В. Структура ономотопов и их производных в украинских говорах Карпат : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.02 - языки народов СССР (украинский) / Ю. В. Юсип ; Киевский государственный педагогический институт имени А.М.Горького. - К., 1989. – 25 с. Юсип Ю.В.

31. Юсип-Якимович Ю. В. Ономатопоетика українських говорів Карпат: семантична, фонетична, словотвірна структура та похідність ономатопів. – Ужгород: Ґражда. – 2007. – 268 с.

32. Юсип-Якимович Ю. Історія Словаччини. – Ужгород: Ґражда, 2009. – 288 с.

33. Юсип-Якимович Ю. В., Шимко О. В. Старослов'янська мова: Навч. посіб. – К.: Знання, 2009. – 279 с.

34. Džoganík, J.: Epické impresie: monografia. – Užhorod: Mystecká Linija, 2006. – 208 s.

35. Džoganík, J.: Z dejín slovenskej literárnej kritiky. Obdobie romantizmu. Užhorod, Mystecka linija 2002, 68 s.

36. Džoganík, J.: Ivan Krasko a moderná slovenská poézia. Študijná príručka z dejín slovenskej literatúry 20. storočia pre študentov odboru slovenský jazyk a literatúra. Užhorod, Filologická fakulta Užhorodskej štátnej univerzity 2000, 36 s.

37. Džoganík, J.: Poetyčnyj instrumentarij slovackoho ta ukrajinskoho symvolizmu: Ivan Krasko i Zoreslav. In: Slovjanskyj zbirnyk. Vypusk VI. Odesa, AstroPrynt 1999, s. 160 – 164.

38. Kredátusová, J.: Konzekutívne tlmočenie (pre ukrajinistov). – FF PU. – Prešov 2012. – 140 s.

39. Opalková, J.: Mediácia interkultúrnej komunikácie II. Administratívno-právny preklad. FF PU. – Prešov 2011.

40. Repoň A.: Preklady literárnych diel Ivana Sergejeviča Turgeneva na Slovensku / Anton Repoň. In Nová filologická revue : časopis o súčasných problémoch lingvistiky, literárnej vedy, translatológie a kulturológie. – Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, Fakulta humanitných vied, 2009. – Roč. 1, č. 1 (september - október 2009), s. 94-99.

41. Studia Slovakistica: Ономастика. Антропоніміка : зб. наук. ст.; [упоряд. і відп. ред. С. Пахомова, Я. Джоґаник]. Вип. 9. – Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2009. – 356 с.

42.Studia Slovakistica: Ономастика. Топоніміка : зб. наук. ст.; [упоряд. і відп.ред. С. Пахомова, Я. Джоґаник]. Вип. 10. – Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2009. – 464 с.

ДВАДЦАТЬ ЛЕТ СЛОВАКИСТИКИ В УЖГОРОДСКОМ НАЦИОНАЛЬНОМ УНИВЕРСИТЕТЕ

С.Н. Пахомова

Аннотация

Статья представляет собой вступительный доклад заведующей кафедры словацкой филологии Ужгородского национального университета на международной научной конференции «Словакистика в Украине», посвященной 20-летию словацкого отделения УжНУ. В статье дана история словацкого отделения, этапы его становления, научные достижения.

Ключевые слова: словацкое отделение, кафедра словацкой филологии УжНУ, словакистика, словацкий язык, словацкая литература.

20 YEARS OF SLOVAK STUDIES IN UZHHOROD NATIONAL UNIVERSITY

Svitlana M. Pakhomova

Summary

The article is an introductory presentation by the Head of Slovak Philology Department of Uzhhorod National University at the International Scientific Conference “Slovak Studies in Ukraine” dedicated to 20-year anniversary of the Department. The article offers background, timeline, and academic achievements of the Slovak Philology Department.

Key words: Slovak Department, Slovak Philology Department of Uzhhorod National University, Slovak studies, Slovak language, Slovak literature.